

ЛІСОСТЕП

*Автор роботи
вчитель географії
Бондаренко Людмила Анатоліївна*

Географічне положення.

Лісостеп – це перехідна зона між мішаними і широколистими лісами та степом. Південна умовна межа природної зони проходить по лінії міст Котовськ – Кіровоград – Кременчук – Красноград – Вовчанськ. Широка смуга лісостепу простягається з південного заходу від кордону з Молдовою на північний схід до кордону з Росією, займаючи 25% території України. Виразних меж зона не має, адже степові ділянки вклинюються островами в лісову зону, а ліси окремими масивами заходять у зону степів.

Фізико-географічне районування

Рельєф і корисні копалини.

- ❑ Правобережна частина лісостепу лежить на височинах – Подільській та Придніпровській, а лівобережна – на Придніпровській низовині. Лише на крайньому сході зона виходить до відрогів Середньоруської височини.
- ❑ Платоподібні поверхні правобережних височин чергуються з горбогір'ями. Їх окраїни сильно розчленовані ярами та балками. Такий самий рельєф і на схилах Середньоруської височини та Полтавській рівнині, що до неї прилягає.
- ❑ Загалом поверхня із заходу та сходу нахилена до Дніпра, абсолютні висоти змінюються від 380 м на Подільській височині і 230 м на Середньоруській височині до 50 м біля русла Дніпра.

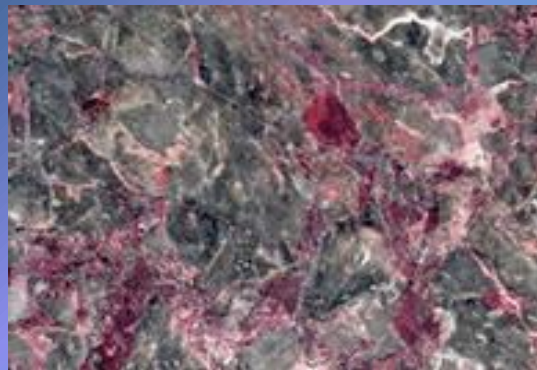
Подільська височина

Придніпровська височина

У межах лісостепу залягають поклади бурого вугілля (Дніпровський басейн), нафти і природного газу (Дніпровсько-Донецька нафтогазоносна область), природних будівельних матеріалів (гіпс, вапняк, каолін, мергель, пісок). У місцях виходу на поверхню порід Українського щита є родовища мармуру, лабрадоритів, доломітів, графіту, горючих сланців, а у болотах – бурштину

Рекорди України

Найбільший в Україні яр – Хмілянський – завдовжки понад 8 км і завглибшки 70 м виник поблизу Канева (Черкаська область).

Дивовижна Україна

Канівські гори

Ці „гори” підносяться над Дніпром на висоту до 243 м і є частиною Придніпровської височини. Вони – унікальна пам'ятка природи: там гірські породи різного віку зім'яті у складки, зсунуті із свого первинного місця і припідняті. При цьому давні відклади опинилися зверху, а ті, що утворилися пізніше – під ними. Геологи називають це явище Канівські дислокації.

Клімат .

Клімат у лісостеповій зоні помірно континентальний. Його континентальність збільшується у східному напрямку. Середні температури січня змінюються від -5°C на заході до -7°C на сході, липня – відповідно від $+18^{\circ}\text{C}$ до $+20^{\circ}\text{C}$. Кількість опадів зменшується з півночі на південь від 600 до 500 мм за рік. Майже стільки ж води і випаровується, тому зволоження природної зони достатнє. В окремі роки в лісостепу бувають посухи.

1

2

3

Внутрішні води.

- ❖ Річкову мережу формують Дніпро (1), Південний Буг (2), Дністер (3) з притоками.
- ❖ Всі річки мають долини з асиметричними берегами та повільні течії. У місці перетину твердих порід Українського щита, де виходить граніт, перегороджують русла Південного Бугу і Гірського Тікича, утворюються пороги.
- ❖ Річки мають змішане живлення, найбільш повноводні навесні та у червні.
- ❖ Судноплавним є Дніпро. У минулі часи судноплавство було можливим і на його лівих притоках, таких, як Сула, Псел, Ворскла. Але через знищення лісів у їх долинах вони сильно обміліли.
- ❖ Праві притоки Дніпра – Рось, Тясмин також маловодні.

Озера.

Озер у лісостепу мало.

Вони є у заплавах великих лівих приток Дніпра. Численні озера-стариці, які колись були в заплаві самого Дніпра,

залиті водами

Каховського та

Кременчуцького

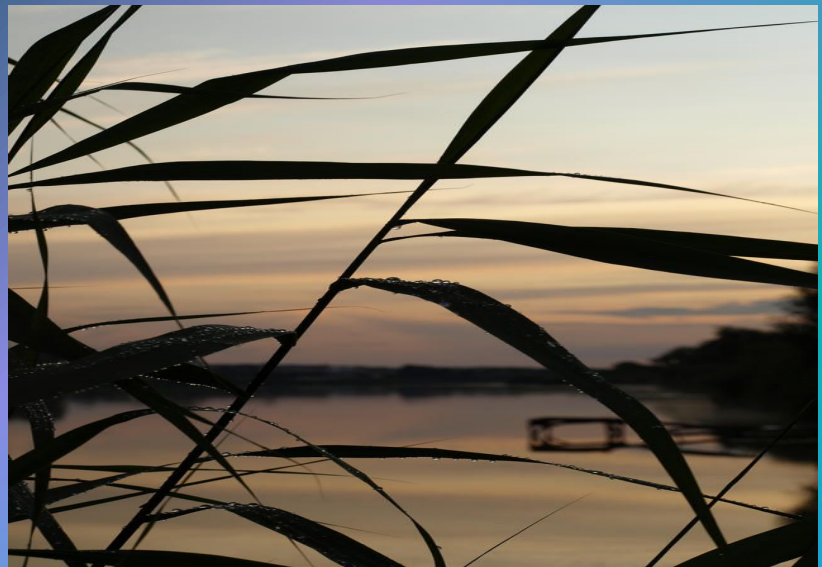
водосховищ. Брак

природних водойм

компенсується

ставками, які створені

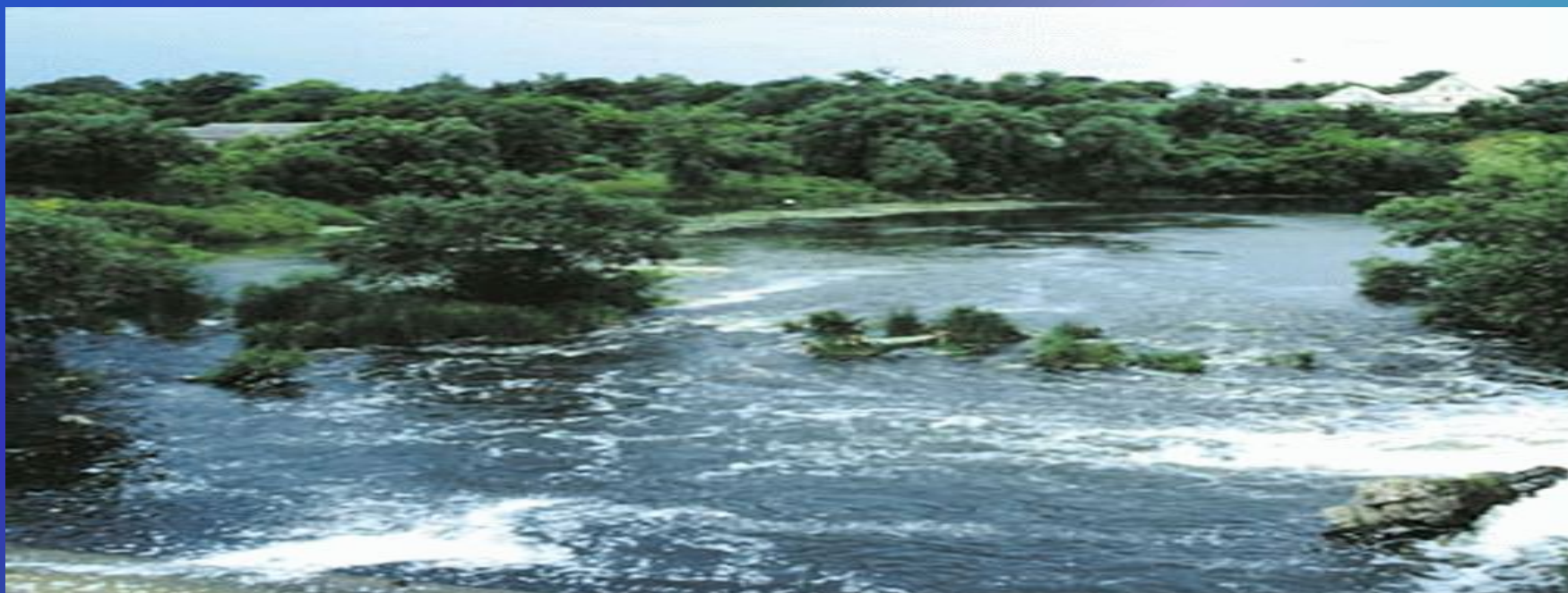
біля багатьох населених пунктів.

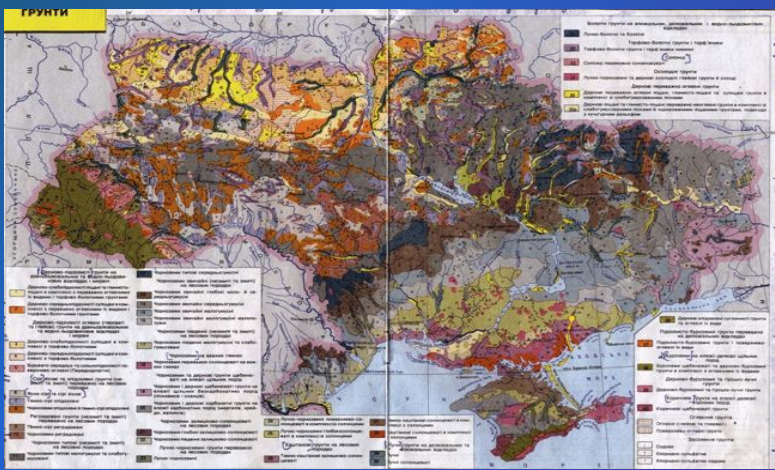

Назви розповідають

Походження багатьох назв річок ще не розгадано, є різні припущення і тлумачення від тюркських і давньослов'янських слів. Так, Сула вірогідно означає мокре місце; Ворскла – біла вода(за берегові кручі, що складені білими пісками і крейдяними відкладами) або ворчати; Псел – луки, вологе місце; Рось – волога, роса; Тясмин – камінь (у руслі є виходи кристалічних порід на поверхню).

Річка Рось біля с. Яблунівки, Білоцерківський р-н, Київська обл.

Грунтово-рослинний покрив.

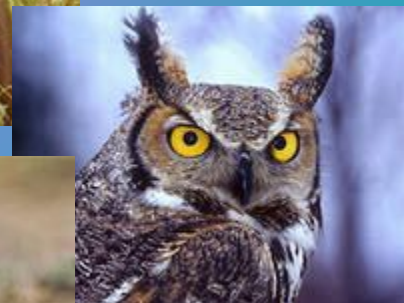
У лісостепу переважають родючі чорноземи (типові (1) та опідзолені (2)), що сформувалися на лесах або лесовидних суглинках. У зниженнях поширені лучні ґрунти, подекуди – торфові.

Природна рослинність представлена лісовими і степовими видами. Лісистість території становить лише 12 %. Ліси збереглися в долинах річок та межиріччях. Вони ростуть на сірих лісових ґрунтах та деградованих чорноземах (в яких зменшився вміст гумусу, і вони стали менш родючими), що раніше були під степами, а потім позаростали деревами. Лісові масиви утворюють переважно дуб і граб. У широких балках поширені байракові ліси, в яких ростуть дуб, граб, клен, липа, ліщина, бруслина та ін. На піщаних берегах Дніпра та Сіверського Дінця, куди доходив язик давнього льодовика, островцями трапляються соснові ліси.

Тваринний світ.

У лісостепу
водяться лісові і
степові види
тварин: дикий
кабан, козуля,
лисиця, куниця,
заєць, білка, тхір,
полівка, вуж. Багато
птахів – дятли, сови,
жайворонки,
лелеки, куріпки,
дрозди

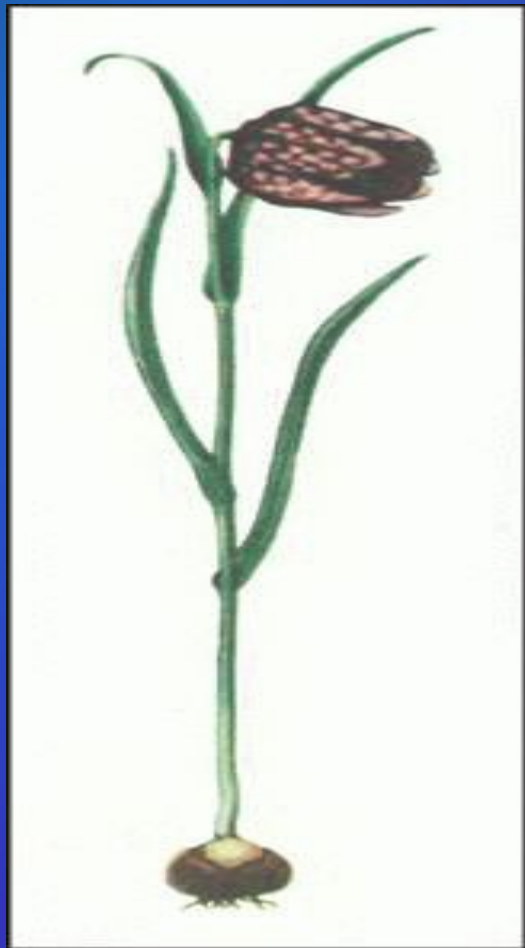

Рослинний світ.

- ❖ Сади і поля. Ростуть різноманітні сільськогосподарські культури : пшениця, ячмінь, овес, гречка, цукровий буряк, картопля, овочі, луками.
- ❖ Луки. Тут ростуть горицвіт, анемона, конюшина, тонконіг, стоколос, ковила, вероніка колосовидна, гадючник, звіробій. Це переважно багаторічні рослини, із коренів і стебел яких утворюється дернина.
- ❖ На заплавах луках ростуть осока, рогіз, стрілолист, калюжниця, цикута.
- ❖ Водойми прикрашають глечики жовті, латаття біле, папороть водяна.

Зникаючі рослини

Рябчик шаховий

Пальчатокорінник

Астрагал

Ландшафти.

Неоднаковий рельєф у різних частинах зони впливає й на інші природні компоненти, тому в лісостепу виділяють три фізико-географічні краї. У Дністровсько-Дніпровському краї поширені різні лісові та лісостепові височинні ландшафти. У Лівобережно-Дніпровському краї панують лісостепові і лукоstepові низовинні ландшафти, а у Середньоруському краї – лісостепові височинні. В долинах великих і середніх річок сформувалися заплавні лучні ландшафти.

Природокористування та охорона природи.

Територія лісостепової зони освоєна дуже давно. Саме на межі лісу і степу були найкращі умови для життя людей. Ліс давав людям прихисток від ворогів, матеріал для будівництва і обігрівання жител, а вільні від лісу ділянки використовувалися для землеробства і скотарства. Цим наші далекі пращури займалися ще у IV – II тисячоліттях до н. е. У XVII – XVIII ст. значно збільшилася кількість поселень. Великі площі лісів були вирубані. Запровадження трипільної системи орного землеробства призвело до виснаження ґрунтів, тому вже тоді його починають удобрювати гноєм. У XIX – XX ст. на ландшафтах лісостепу позначилося виникнення міст, збільшення людності поселень, розвиток транспорту, ремесел і промисловості. Майже всі природні степові ділянки було перетворено на поля і сади, багато лісів у верхів'ях річок Сули, Ворскли, Псла, про які є згадки в історичних джерелах XVII ст., знищено.

Природоохоронних територій у лісостепу лише дві.

Канівський природний заповідник – один з найдавніших в Україні (1923 р.), де поєднується історія природи і народу. Він охоплює частину яри та пагорби на правому березі Дніпра та дніпрові острови. Земля там всяна археологічними пам'ятками ще з часів палеоліту. Важливими об'єктами заповідника є геологічні утворення, грабовий ліс та Чернеча гора, що здіймається на 100 м над Дніпром і відома як Тарасова гора. Там, як відомо, було перепоховано генія українського народу Тараса Шевченка.

Михайлівська цілина – філія (відділення) Українського степового заповідника. Там оберігається єдина в Україні ділянка лучного степу в межах лісостепової зони. Численні рослини (види астрагалу, пальчатокорінника, півників, ковили, рябчика, соню,) занесені до Червоної книги України.

Запам'ятайте

У лісостеповій зоні, яка знаходиться в середній смузі України, поширені височинні та низовинні форми рельєфу, ярів та балки, в умовах помірно континентального клімату під трав'яною рослинністю сформувалися різні типи чорноземів, а під лісовою – сірі лісові ґрунти.

Для збереження цінних об'єктів природи, рідкісних видів рослин і тварин у лісостепу створено Канівський природний заповідник і філію Українського степового природного заповідника Михайлівська цілина.

Запитання і завдання

1. Чому лісостепову зону вважають перехідною між лісом і степом?
2. Який рельєф у зоні лісостепу?
3. Розкажіть про кліматичні особливості середньої смуги України.
4. Яка рослинність характерна для лісостепу?

Використані джерела:

1. <http://ukrmap.su/uk-g8/897.html>

2. <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE&stype=image&lr=141&noreask=1&source=wiz>

3. <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0&stype=image&lr=141&noreask=1&source=wiz>

4. <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%BD%D0%B0%D1%84%D1%82%D0%B0%20%D0%B3%D0%B0%D0%B7%20%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE&stype=image&lr=141&noreask=1&source=wiz>

5. <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%B3%D1%96%D0%BF%D1%81%20%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE&stype=image&lr=141&noreask=1&source=wiz>

6. <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B5%D0%BB%D1%8C%20%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE&stype=image&lr=141&noreask=1&source=wiz>

7. <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BC%D1%83%D1%80%20%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE&stype=image&lr=141&noreask=1&source=wiz>

8. <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%B1%D1%83%D1%80%D1%88%D1%82%D0%B8%D0%BD%20%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE&stype=image&lr=141&noreask=1&source=wiz>

9. <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%20%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE&stype=image&lr=141&noreask=1&source=wiz>

10. http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%B0%D1%82_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8